

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

«Затверджено»
Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
Протокол № 3 від 29 березня 2018 р.

Р. М. Постолюк

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ
для здобувачів третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти наукового ступеня доктора
філософії (PhD)**

ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 052 «ПОЛІТОЛОГІЯ»

Керівник проектної групи,
завідувач кафедри, доктор
політичних наук, професор
М.М.Гон

Програма вступного екзамену до аспірантури Рівненського державного гуманітарного університету зі спеціальності 052 «Політологія» / Укладачі д.політ.н., проф. Гон М. М., д.соціол.н., проф. Кириленко О. М., к.політ.н., доц. Хаврук І. А., к.і.н., доц. Герасимчук Т. Ф., к.і.н., доц. Івчик Н. С. – Рівне: РДГУ, 2018. – 38 с.

Програма вступного екзамену призначена для допомоги вступникам до аспірантури Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 052 «Політологія». У ній визначені вимоги до рівня підготовки вступників, запропоновані компоненти, які розкривають зміст підготовки вступників, охарактеризовані критерії оцінки відповідей вступників на вступному екзамені, рекомендовані літературні джерела.

ЗМІСТ

Вступ	4
Критерії оцінювання	6
Теми вступного екзамену	7
Рекомендована література	29

ВСТУП

Мета іспиту – з'ясування рівня знань претендентів на навчання в аспірантурі задля здобуття наукового ступеня доктора філософії на основі освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» («Спеціаліст»).

Претенденти на навчання в аспірантурі повинні продемонструвати:

- знання категоріального апарату та теорії політичної науки;
- розуміння визначальних положень основних світових і вітчизняних політологічних шкіл, концепцій і напрямків;
- розуміння політичних відносин і політичних процесів;
- розуміння сутності світового політичного процесу, геополітичної ситуації, місця, ролі й статусу України в сучасному світі;
- навички політичної культури;
- вміння застосовувати політичні знання у професійній і громадській діяльності.

Завдання до іспиту розроблені таким чином, щоб перевірити знання претендентів на навчання в аспірантурі з різних спеціальностей політичної науки.

Інформація щодо проведення вступного випробування:

- допуск до вступних випробувань вступників здійснюється за умови наявності екзаменаційного листа та документа, який засвідчує особу (паспорта);
- вступні випробування проводяться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією РДГУ;
- вступникам, які беруть участь в усних вступних випробуваннях, дозволяється мати при собі ручку;
- вступники отримують тільки один комплект екзаменаційних завдань; заміна завдань не дозволяється;

- вступники мають право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань;
- у час вступних випробувань не дозволяється порушувати тишу, спілкуватися з іншими вступниками, користуватися електронними, друкованими, рукописними інформаційними джерелами;
- запис відповіді на екзаменаційні завдання здійснюється в аркуші усної відповіді, під якою ставиться підпис вступника та членів екзаменаційної комісії;
- вступники, які не з'явилися на вступне випробування без поважних причин у визначений розкладом час, до участі у подальших випробуваннях та в конкурсі не допускаються; за наявності поважних причин, підтверджених документально, вступники можуть бути допущені до пропущеного вступного випробування з дозволу відповідального секретаря приймальної комісії в межах встановлених термінів та розкладу вступних випробувань;
- перескладання вступних випробувань не дозволяється.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При оцінці знань вступника до аспірантури використовуються критерії, в основу яких покладено повноту і правильність відповідей.

Оцінкою „*відмінно*” оцінюється повна, правильна, ґрунтовна відповідь на запитання програмного матеріалу, що передбачає логічність і послідовність викладу матеріалу, володіння термінологією; показує вміння повно й глибоко використовувати теоретичні знання, застосовувати принцип об'єктивності при аналізі основних теоретичних проблем політичної науки, що виражає необхідність неупередженого, наукового підходу до політичної дійсності, її пізнання і практичного перетворення; опрацювання основної та додаткової літератури за обраною спеціальністю.

Оцінкою „*добре*” оцінюється правильна і обґрунтована відповідь, яка засвідчує, що вступник знає й розуміє теоретичний матеріал, володіє необхідними навичками, не допускає суттєвих помилок при відповіді на всі питання, застосовуючи при цьому приклади з практики.

Оцінка „*задовільно*” виставляється за відповідь, яка відповідає змісту програмного матеріалу, але є неповною і неточною у визначенні понять, свідчить про неповне розуміння основних положень програмного матеріалу, за відповідь, що не містить аналізу фактичного матеріалу і свідчить про те, що знання вступника мають фрагментарний, поверховий характер. Таку оцінку виставляють також у випадку недостатнього обґрунтування, нечіткого і непослідовного викладення відповіді на поставлені питання.

Оцінка „*незадовільно*” виставляється за неправильну відповідь, яка не відповідає змісту програмного матеріалу та свідчить про нерозуміння його основних положень.

Оцінка відповіді кожного вступника обговорюється колегіально всіма членами комісії, що були присутні при складанні вступного екзамену. Всі оцінки включаються у протокол засідання екзаменаційної комісії.

ТЕМИ ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

Політика як соціальне явище. Політологія як наука

Місце і роль політики в життєдіяльності суспільства. Поняття політики та структура політики. Основні концепції політики. Рівні політики. Зміст і форми політичної діяльності. Сутність та особливості політичної влади. Концепції політичної влади. Форми і методи здійснення політичної влади. Ресурси політичної влади. Суб'єкти політики, їх класифікація. Особа як первинний суб'єкт і об'єкт політики. Соціальні групи як основні суб'єкти і об'єкти політики (верства, клас, етнос, нація). Соціальна структурованість як фактор політичного життя. Соціальна обумовленість політики.

Політологія як складова сучасної науки. Проблема періодизації історії політичної думки. Історія розвитку політичної науки. Інституціоналізація політичної науки. Сучасна політологія як наука і навчальна дисципліна. Структура політології як науки. Системність політичної науки. Зміст і сутність політики. Політика як наука і мистецтво. Об'єкт і проблеми предмету політології. Основні категорії політології та проблеми їх систематизації. Основні методи політологічних досліджень. Природа політологічного знання і функції політології. Теоретичне й емпіричне у вивченні політики. Філософсько-методологічні основи сучасної політології. Прогнозування та моделювання в політології. Місце політології в системі наук про суспільство. Політична наука за рубежом: сучасні політологічні школи. Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні.

Історія світової політичної думки

Зародження політичної думки і її розвиток у країнах Стародавнього Світу. Особливості політичної думки Стародавнього Сходу. Політичні вчення у Стародавній Греції. Політична етика Сократа. Вчення Платона про "ідеальну державу". Вчення Аристотеля про політику та державу. Античне

розуміння демократії. Політико-правова думка Стародавнього Риму. Політичне вчення Цицерона. Політичні погляди давньоримських юристів. Особливості політичної думки епохи Середньовіччя. Політичні ідеї та політичний зміст вчення Фоми Аквінського та Аврелія Августина. Політико-правові доктрини Марсилія Падуанського та Вільяма Оккама. Політико-правова думка Візантійської імперії. Кодекс Юстиніана.

Політична думка епохи Відродження – новий етап у розвитку політичної думки. Ніколло Макіавеллі як основоположник науки про політику. Політичні ідеї Жана Бодена. Політичні вчення діячів Реформації: М. Лютера, Ж. Кальвіна. Особливості політичної думки Нового часу. Політична думка представників просвітництва. Англійське просвітництво: Т. Гобс, Дж. Локк. Французьке просвітництво: Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо. Нідерландське просвітництво: Г. Гроцій, Б. Спіноза. Ліберально-демократичні концепції у Північній Америці (Т. Джефферсон, Д. Медісон). Вчення про державу і владу у філософії І. Канта. Вчення про громадянське суспільство, державу та право у філософії Г. В. Ф. Гегеля. Політична філософія Ф. Ніцше. Марксистське вчення про політику, державу і владу.

Політична думка початку ХХ ст.: М. Вебер, В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс, А. Бентлі. Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрямок у дослідженнях політики (Г. Лассуел, Дж. Кетлін та ін.). Системний аналіз влади (Т. Парсонс, Д. Істон, Р. Даль та ін.). Політична соціологія: (М. Кроз'є, М. Дюверже, С. Ліпсет, Р. Арон). теорія соціально-політичних конфліктів (П. Блау, К. Боулдінг, Р. Дарендорф). компаривістика як метод аналізу різномірних політичних систем (Д. Істон, Г. Алмонд, С. Хантінгтон). Розвиток політичної науки у США, Франції, Великобританії і Німеччині в ХХ-ХХІ ст.

Розвиток політичної думки в Україні

Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство: „Слово про закон і

благодать” митрополита Іларіона, „Руська правда” Ярослава Мудрого, „Повість минулих літ” літописця Нестора і „Повчання” В. Мономаха.

Ідеї політичного і національного відродження України (І. Вишенський, П. Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Проблема конституційно-державного устрою в творчості українських мислителів козацько-гетьманської доби.

Політична думка України ХІХ – початку ХХ ст. Кирило-Мефодіївське Братство про державно-політичний лад. Проблеми демократії, держави і політичних відносин в соціально-політичній думці України другої половини ХІХ ст. (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський). Проблеми національного відродження і державності у ХХ ст. (М. Міхновський, В. Липинський, Ю. Бачинський, Д. Донцов, М. Хвильовий, В. Винниченко, Б. Крупницький, І. Лисяк-Рудницький). Політичні ідеї українських дисидентів (І. Дзюба, В. Чорновіл, І. Мороз). Обґрунтування новітньої української державності: „Декларація про державний суверенітет України”, „Акт про державну самостійність України”, „Конституція України” 1996 року.

Системний вимір політики

Сутність системного аналізу, його основні принципи та категорії. Поняття суспільної системи. Поняття політичної системи, її основні компоненти.

Теоретичне моделювання політичних систем. Класичні моделі політичних систем: інтерпретації політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда. Розвиток системних досліджень політики в сучасній політології.

Політична система суспільства як одна з основних категорій сучасної політології. Структура політичної системи суспільства. Політична система як сукупність взаємодіючих підсистем: інституціональної, комунікативної, функціональної, нормативної, політико-культурної. Функції політичної системи та закономірності її розвитку. Основні підходи до типологізації політичних систем, критерії виокремлення основних типів

політичних систем. Тенденції розвитку політичних систем.

Основні етапи становлення та особливості формування політичної системи незалежної України. Складові політичної системи України, її політичні інститути та особливості функціонування. Перехідний, трансформаційний характер політичної системи України та перспективи її подальшого розвитку.

Інституційне втілення політики

Поняття „політичний інститут”. Види і специфіка політичних інститутів. Функції політичних інститутів.

Держава як основний політичний інститут. Виникнення та сутність держави. Теорії походження держави. Ознаки і функції держави. Типологія держав. Концепція правової держави. Поділ влади як один з основних принципів правової держави. Соціальна держава. Механізми здійснення державної влади. Бюрократія в структурі державної влади. Форми державного правління і державного устрою. Сутність та основні складові політичного режиму. Типологія політичних режимів. Динаміка політичних режимів. Тенденції розвитку сучасної держави. Конституція України про будову і механізми здійснення державної влади. Проблеми побудови правової, соціальної держави в Україні.

Сутність громадянського суспільства. Взаємозв'язок держави і громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Функції та атрибути громадянського суспільства. Політичні інститути громадянського суспільства.

Соціальна природа виникнення громадських об'єднань. Громадські організації і рухи в політичному житті суспільства. Політичні об'єднання. Партія як політичний інститут. Основні ознаки і функції політичних партій. Сучасні партійні системи. Політичні партії і об'єднання в Україні: історія і сучасність. Групи інтересів і політика. Групи тиску, лобізм. Місцеве самоврядування як політичний інститут громадянського суспільства. Політична роль засобів масової комунікації. Вплив Інтернету на політику.

Політичні процеси

Поняття політичного процесу. Сутність та структура політичного процесу. Функціональний зміст політичного процесу, його основні стадії. Багатовимірність та суперечливість політичних процесів. Структура та типологія політичних процесів. Парцелярні та глобальні процеси. Революційні та еволюційні, закриті та відкриті, стабільні та нестабільні політичні процеси. Форми здійснення політичного процесу. Об'єкти та суб'єкти політичного процесу. Специфіка політичних процесів демократичного суспільства.

Політичні зміни, політичний розвиток. Трансформації політичних режимів. Особливості трансформації тоталітарних та авторитарних режимів у сучасні демократії. Сутність демократизації як політичного процесу. Демократичний транзит. Особливості демократичного транзиту в Україні. Модернізаційний підхід до аналізу політичних процесів. Революція, реформи і політична модернізація. Основні моделі політичної модернізації. Суперечливо-кризовий характер модернізаційних процесів у сучасному світі. Міжнародний політичний процес. Політична глобалістика.

Конфлікт і злагода у політичному процесі. Сутність, типологія та функції соціально-політичних конфліктів. Політичний конфлікт. Стадії визрівання та розвитку політичних конфліктів. Політична криза і способи виходу з неї. Особливості компромісно-консенсусного подолання конфліктів. Конфліктність українського суспільства та шляхи досягнення суспільної злагоди.

Політика як сфера людської життєдіяльності

Об'єктивна зумовленість політики. Специфічні риси політичної діяльності. Структура та форми політичної діяльності. Політичне функціонування та політична участь. Політична пасивність та активність. Політична діяльність як наука та мистецтво. Раціональне та ірраціональне в політичній діяльності.

Участь громадян у визначенні та здійсненні політичних

процесів. Політична соціалізація як процес становлення громадсько-політичних якостей людини, її політичних інтересів та політичної культури. Основні напрями та умови політичної соціалізації. Агенти політичної соціалізації. Проблеми політичної соціалізації в сучасному українському суспільстві. Людина як учасник політичного процесу. Політична участь як наслідок політичної соціалізації. Політична участь і формування громадянської ідентичності. Особливості та структура політичної поведінки особи, групи, мас. Типологія політичної поведінки. Особливості політичної поведінки в умовах трансформації політичного режиму.

Поняття політичної еліти. Підходи до визначення політичних еліт. Політичні еліти як суб'єкти політичного процесу. Типи та функції політичних еліт у сучасному суспільстві. Роль мас та еліт у демократичних транзитах. Особливості політичної еліти незалежної України. Лідерство як закономірність політичного життя суспільства. Сутність та витоки політичного лідерства. Типологія і функції політичного лідерства. Особливості політичного лідерства в сучасних умовах. Характерні риси політичного лідера та основні вимоги до нього. Політичне лідерство в сучасному українському суспільстві.

Політика як практична діяльність

Політичний аналіз і прогнозування як необхідні умови ефективності політичного процесу. Основні підходи до визначення політичного аналізу.

Теоретичний та прикладний політичний аналіз. Структура та методи політичного аналізу. Сутність та теоретичне обґрунтування політичного прогнозування. Основні стадії та методи політичного прогнозування. Надійність політичного прогнозу. Особливості аналізу й прогнозування перебігу політичних процесів. Інституалізація політичного аналізу й прогнозування в сучасній Україні.

Політичне рішення як складова політичної діяльності. Місце політичного рішення в політичній діяльності. Теорія

прийняття політичних рішень як галузь науки про політику. Вимоги до політичного рішення. Структура політичного рішення. Основні різновиди політичних рішень. Етапи розробки і прийняття політичних рішень. Методи та моделі розробки і прийняття політичних рішень. Планування реалізації політичних рішень. Проблема забезпечення оптимальності та ефективності політичних рішень. Політичний ризик. Сутність та рівні політичного ризику. Оцінка політичного ризику.

Маркетинг та менеджмент як засоби досягнення бажаних результатів у конкурентних політичних процесах. Складові та функції політичного маркетингу. Політичний ринок, політичний товар, політичний прибуток. Структура та різновиди політичного маркетингу. Основні методи маркетингових досліджень у політиці. Політична реклама, паблік рілейшнз та іміджмейкерство в структурі політичного маркетингу. Методика і техніка дослідження ефективності політичного маркетингу.

Політичний менеджмент як система управління політичними процесами. Складові політичного менеджменту. Планування, організація, мотивація і контроль як основні принципи менеджменту. Аналітичний аспект політичного менеджменту. Класифікація та особливості діяльності політичних менеджерів. Зв'язок політичного маркетингу і політичного менеджменту.

Технологічний аспект сучасної політики. Політична кампанія як сукупність технологій, спрямованих на досягнення визначеної мети. Планування та проведення політичної кампанії. Різновиди політичних кампаній і технології їх здійснення. Вибори та виборчі кампанії. Складові виборчих кампаній. Законодавче регулювання виборів і політичні технології їх проведення. Маніпулятивна складова політики. Міфотворчість як знаряддя політичного маніпулювання. Сутність та механізми політичної пропаганди та агітації. Психологічна та інформаційна війна в політиці. Технології лобіювання та тиску на політичну владу. Методи та ресурси тиску груп інтересів на структури влади. Політико-правове забезпечення лобістської діяльності. Популізм як політичне явище. Технології політичного

популізму. Популізм в Україні.

Сутність політичної культури

Сутність політики і культури, та їх взаємовплив. Поняття політичної культури та основні структурні елементи політичної культури. Політична культура як єдність політичної свідомості та політичної поведінки. Цінності в політичній культурі. Політичні орієнтації як основні елементи політичної культури. Знання як елементи політичної культури. Політична мова і політична культура. Політичні символи і ритуали. Співвідношення політичної, правової, громадянської та духовної культури. Функції та суспільне значення політичної культури. Соціальна зумовленість політичної культури. Рівні та носії політичної культури. Особливості формування політичної культури.

Компоненти політичної культури. Політична свідомість як складова політичної культури

Структура політичної культури. Поняття політичної свідомості та самосвідомості як складових політичної культури. Політична психологія і політична ідеологія. Буденна, емпірична та теоретична свідомість. Індивідуальна, групова й масова політична свідомість. Громадська культура в структурі політичної свідомості. Механізми функціонування політичної свідомості (мотиваційні та пізнавальні складові). Функції політичної свідомості. Особливості політичної свідомості різних соціальних груп. Маніпулювання політичною свідомістю, його зміст, форми, наслідки. Міфи та стереотипи у формуванні політичної свідомості. ЗМІ як чинник впливу на формування та розвиток політичної свідомості.

Політична соціалізація та політична поведінка

Поняття соціалізації та зміст політичної соціалізації у політичній культурі. Умови та чинники політичної соціалізації. Основні етапи соціалізації (первинна, вторинна та ресоціалізація). Співвідношення політичної соціалізації та

політичного виховання. Роль політичної освіти у політичній соціалізації. Ідеологія як світоглядно-ідеологічний компонент політичної культури. Основні соціально-психологічні механізми політичної соціалізації. Типи політичної соціалізації (гармонійний, плюралістичний, конфліктний та гегемоністський). Зміст поняття політична поведінка (індивідуальна та групова). Форми політичної поведінки (активна та пасивна, проактивна) та її механізми (інстинкти, навички, дії). Основні аспекти політичної поведінки (політична активність, політична робота, політична діяльність) та сутність політичного менталітету.

Типологія політичної культури

Рівні та види політичної культури. Основні критерії типологізації політичної культури. Зміст історичного підходу у типологізації політичної культури. Історичні типи політичної культури, виокремлені Г. Алмондом та С. Вербою. Історико-функціональна типологія політичної культури Є. Вятра. Типологія політичної культури У. Розенбаума та Е. Баталова. Типологія політичної культури Р. Інглхарта за ціннісним критерієм. Авторитарний, тоталітарний та демократичний типи політичної культури. Структурний підхід до типології політичної культури. Гомогенний, фрагментований (сегментований), змішаний і тоталітарний види політичної культури. Закрита та відкрита політична культура як прояв комунікативного підходу до її типології. Типології політичної культури за національно-територіальною ознакою, характером взаємозв'язків між людьми, ідеологічною ознакою. Політична субкультура та контркультура.

Політична культура демократичного та тоталітарного суспільств

Визначальні ознаки демократичної політичної культури. Основні риси громадянської політичної культури (Г. Алмонд, С. Верба). Громадянські, політичні права та свободи людини як основна цінність демократичного суспільства. Політична

толерантність, плюралізм, компроміс та консенсус – принципи демократичної політичної культури. Особливості формування демократичної політичної культури у різних країнах. Ідеологічні різновиди демократичної культури. Політична активність громадян і повага до закону як передумова розвитку демократії. Становлення демократичної політичної культури у трансформаційних суспільствах.

Сутність тоталітаризму й етатизму. Особливості тоталітарної політичної культури. Патерналізм і конформізм. Механізми формування політичної культури в умовах тоталітаризму. Культ особи та його суспільна підтримка: причини і наслідки. Культурні фактори занепаду тоталітарних суспільств.

Порівняльна характеристика демократичної і тоталітарної політичної культури.

Цивілізаційні особливості політичної культури

Політична культура США та Європейського Союзу: переваги та недоліки. Особливості політичної культури мусульманських, буддистських та православних країн. Проблема співіснування і взаємовпливу цивілізаційно різних політичних культур. Переваги і недоліки культурного запозичення. Культурна гегемонія. Цінності об'єднаної Європи як елемент політичної культури європейського простору. Проблеми співвідношення трансформації європейських цінностей та цінностей українського суспільства.

Культура професійної політичної діяльності

Культура боротьби за політичну владу. Етика використання влади, реформування суспільства і модернізації. Культура прийняття політичних рішень, сприймання та розв'язання політичного конфлікту, політичної поведінки і спілкування. Парламентська етика. Політична відповідальність і коректність. Особливості чиновницької політичної культури. Бюрократизм і корупція. Елітарна політична культура. Потреба в політичній культурі громадян, котрі не є представниками

політичного класу. Політична культура виборця (електоральна). Критична та некритична лояльність до влади. Етика політичного протесту. Політична культура сучасної молоді. Культурний вимір поведінки натовпу в політиці. Культурний аспект аполітичності.

Політична культура України

Особливості політичної культури громадян України. Етапи розвитку політичної культури українського суспільства (історичні детермінанти). Особливості політичної культури Київської Русі, козацької доби, періоду Української Народної Республіки, радянської України. Особливості політичної культури громадян України.

Становлення демократичної політичної культури в умовах трансформації українського суспільства. Падіння рівня довіри до політичних інститутів як прояв рівня розвитку політичної культури українського суспільства. Вплив структур державної влади, політичних партій та громадських організацій, засобів масової інформації на формування засад демократичної політичної культури в Україні.

Політична культура та мораль

Етика як якісна та нормативна характеристика поведінки людини. Еволюція поглядів на проблему співіснування та взаємовпливу політики і моралі в історії політичної думки. Макіавеллівський, ненасильницький, політикореалістичний шляхи визначення співвідношення мети і засобів у політиці. Політична етика. Основні моральні цінності, що визначають політичну діяльність в умовах демократії. Політика і політиканство. Моральний аспект політичної діяльності в сучасному світі. Моральні норми як важливий фактор становлення і розвитку політичної культури. Політична етика. Професійна етика та етикет у політиці. Людина, її честь, гідність, дотримання політичних та громадянських прав і свобод як засади моральності в політиці, важливий критерій демократичної політичної культури суспільства. Політична

чесність та утилітаризм, чесність та плюралізм, чесність та соціальні ролі. Політика і мораль в умовах реформування українського суспільства.

Методологічні основи та методи дослідження міжнародних відносин

Основні тенденції в розвитку методологічної бази теорії міжнародних відносин. Системний та синергетичний підходи до аналізу міжнародних відносин. Базові методики прикладного аналізу МВ – експлікативні методи – контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, метод індикаторів, статистичний метод. Дослідження міжнародних відносин з позицій прикладного моделювання. Моделювання і системність. Застосування арифметичних засобів як самостійна проблема прикладного вивчення міжнародних відносин. Квантифікація і формалізація змістовних моделей міжнародних ситуацій і процесів.

Проблема класифікації сучасних теорій міжнародних відносин. Політичний ідеалізм у науці про міжнародні відносини. Політичний реалізм Г. Моргентау та Р. Арона. Модернізм або “науковий” напрям в аналізі міжнародних відносин. Транснаціоналізм: причини виникнення, зміст, різновиди. Неомарксистська концепція міжнародних відносин. Школа неореалізму в теорії міжнародних відносин. Французька соціологічна школа. Основні напрямки дослідження міжнародних відносин після закінчення “холодної війни”. Концепція “зіткнення цивілізацій” С. Хантінгтона. Геополітичні концепції З.Бжезинського. Концепція “світ-системи” І. Валлерстайна та перспективи розвитку сучасних міжнародних відносин.

Структурні особливості міжнародних відносин

Видова структура міжнародних відносин. Найважливіші поняття видової структури міжнародних відносин. Співвідношення зовнішньополітичних відносин із міжнародними. Зовнішньополітичні відносини. Зовнішня

політика держави та її забезпечення. Співвідношення та взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої політики. Цілі та види зовнішньої політики держав.

Міжнародна політика. Інструменти міжнародної політики. Дипломатія та воєнна сила при здійсненні міжнародної політики держави. Дипломатія як специфічна сфера зовнішньополітичної діяльності держави. Функції дипломатії та форми дипломатичної діяльності. Пропаганда у міжнародних відносинах.

Міжнародні економічні відносини. Особливості сучасного світового господарства. Міжнародний поділ праці. Глобалізація та інтеграція. Співставлення інтеграції і дезінтеграції у глобальному масштабі. Сучасні прояви глобалізації і фрагментації.

Міжнародні відносини у сфері культури. Ставлення політичних еліт до проблеми ідентичності національного культурного поля: космополітичні еліти, націоналістичні еліти, компрадорські еліти, ліберальні політичні еліти. Вестернізація та її вплив на національну культуру.

Міжнародні відносини у сфері інформації. Види інформації. Інформаційні потоки. Роль держави у світовому інформаційному просторі.

Міжнародна система

Система міжнародних відносин, її структура і середовище. Закони функціонування і трансформації міжнародних систем. Особливості середовища міжнародних відносин. Соціальне середовище. Позасоціальне міжнародне середовище.

Загальнопланетарна міжнародна система, регіональні підсистеми-компоненти, субрегіональні підсистеми. Стабільні та нестабільні, конфліктні та кооперативні, відкриті та закриті типи міжнародних систем. Теоретичні моделі М. Каплана, М. Ніколсона, Е. Чемпеля, З. Бжезінського.

Глобальна макросистема міжнародних відносин. Вплив глобалізації на сучасну міжнародну систему. Характер і сутність сучасних системних глобальних трансформацій. Глобальні та

регіональні зміни міжнародних відносин. Перспективи розвитку глобальної системи міжнародних відносин.

Міжнародний і світовий порядок

Термін “міжнародний порядок”, “світовий порядок”. Основні підходи до інтерпретації міжнародного порядку (неореалістичний, марксистська теорія, теорія залежності, теорія ліберальної взаємозалежності). К. Ясперс про “правовий устрій світу через політичну форму”. Імператив “абсолютного суверенітету” С. Хоффмана. Виміри міжнародного порядку. Горизонтальний вимір міжнародного порядку: децентралізація, фрагментація глобальної міжнародної системи і регіональних підсистем. Вертикальний вимір міжнародного порядку. Функціональний вимір міжнародного порядку. Ідеологічний вимір міжнародного порядку. Моделі сучасного світового порядку.

Історичні типи міжнародного порядку. Особливості повоєнного міжнародного порядку, сучасного міжнародного порядку. Система політичної рівноваги. Ідея рівноваги як принцип міжнародних відносин і міжнародного права. “Легітимізм” як виправдання збройних інтервенцій.

Формування якісно нового світового порядку. Особливості сучасного етапу міжнародного порядку. Ідея нового міжнародного порядку. Роль міжнародних організацій та режимів у формуванні міжнародного порядку. Інституалізація інтеграційних процесів у сучасному світі.

Соціологічний підхід як широке і цілісне бачення проблеми міжнародного порядку. Відносини панування, інтересу і згоди міжнародних акторів. Дестабілізація міжнародної системи.

Концепції “глобального гуманізму” С. Мендловиця і М. Гуртова.

Загальносвітовий політичний процес

Світовий політичний процес як наукова категорія і об'єктивна реальність. Світовий політичний процес і світова

політика. Світовий соціум і його складові. Сукупність змін політичних статусів. Функціональна єдність і протиріччя дій і взаємодій суб'єктів міжнародних відносин. Політична неоднорідність світу.

Рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу. Політична активність інституціональних об'єктів міжнародних відносин. Нова якість світового політичного процесу. Футурологічні проекти майбутнього розвитку людства. Мегатенденції на зламі тисячоліть. Трансформація влади і демократії в умовах постіндустріалізму (Елвін Тоффлер). Нові імпульси у розвитку людини й суспільства (Джон Нейсбіт, Патриція Абурден). Кінець історії? Обґрунтування однорідного планетарного розвитку (Френсис Фукуяма). Майбутнє капіталізму (Пітер Друкер, Чарлз Хенді, Лестер Туроу, Роберт Райх). Пошук оптимальної ідеології (Микола Амосов).

Національна та міжнародна безпеки

Зміст поняття “безпека” і основні теоретичні підходи до його вивчення. Параметри і види безпеки. Основні загрози безпеці. Сутність “міжнародної безпеки”. Трансформація середовища безпеки і нові глобальні загрози. Вплив глобалізації світового розвитку на міжнародну безпеку. Держава як головна діюча особа національної та міжнародної безпеки. “Спільна безпека”, “спільна безпека й колективна оборона”, “всезагальна безпека”. Концепція кооперативної безпеки. Концепція людської безпеки. Теорія демократичного миру. Основні загрози та виклики безпеки. Механізми підтримання міжнародної безпеки.

Поняття “національна безпека” в теорії міжнародних відносин. Об'єкти та суб'єкти національної безпеки. Безпека суспільства, держави, громадянина. Держава як найважливіша складова системи національної безпеки. Основні функції держави в системі національної безпеки. Основні чинники національної безпеки. Цілі національної безпеки. Основні властивості національної безпеки. Фактори національної безпеки: воєнні і невоєнні.

Поняття “національний інтерес” в теорії міжнародних відносин. Концептуальні засади та організаційні механізми національних інтересів. Критерії і структура національного інтересу. Роль національного інтересу. Національний інтерес як інструмент аналізу внутрішньої та зовнішньої політики держави. Класифікація національних інтересів. Національні інтереси України у XXI ст. Пріоритети національних інтересів України. Національні інтереси і проблеми національної безпеки України. Стратегія національної безпеки України.

Міжнародні конфлікти:

методика оцінки та прогнозування

Проблеми дефініювання міжнародних конфліктів. Конфлікти й кризи. Р. Дарендорф, К. Райт, К. Дойч про конфлікт. Типи міжнародних конфліктів. Моделі міжнародного конфлікту К. Боулдінга, Й. Гальтунга, А. Рапопорта.

Особливості міжнародних конфліктів біполярного та постбіполярного періодів. Врегулювання конфліктів: традиційні методи й інституційні процедури. Особливості “конфліктів нового покоління”: причини, учасники, зміст, механізми врегулювання. Проблеми розв'язання воєнних конфліктів. Міжнародне посередництво. Превентивна дипломатія.

Становлення і розвиток етнополітології як науки

Предмет і об'єкт етнополітології. Основні категорії та поняття етнополітології. Зміст понять нація, етнос, етнічна меншина, національна меншина, політизація етнічності, етнізація політики, етнополітика, титульна нація, етнополітична поведінка, етнічна ідентичність, етнополітичний конфлікт, національна ідея, націоналізм.

Основні теорії етносу та методологічні підходи дослідження етнополітичних процесів. Інформаційна теорія етносу (етнічна ідентичність як форма стабілізації соціонормативної інформації та інтегруючий фактор ієрархії ідентичностей). Дуалістична теорія етносу Ю. В. Бромлея.

Поняття етнікосу. Мікро- та субетнічні одиниці і метаєтнічні спільноти. Пасіонарна теорія етносу Л. Гумільова.

Політологічні теорії етносу та етнічності. Примордіальна теорія К. Гіртца, Е. Стюарда, П'єра ван ден Берге. Соціо-біологічний та еволюційно-історичний напрями примордіалізму. Інструменталістська теорія етнічності (Джордж Ротшильд, К. Янг, Олзак, Нейгел, Дж. Бенлі). Конструктивістська парадигма про походження етносу та природу етнічної ідентичності (Фредерік Барт, Бенедикт Андерсон, Р. Бурдье, Ернст Геллер, Ерік Хобсбаум).

. Інструменталістська теорія нації. Конструктивізм, неомарксизм, комунікативна теорія.

Сутність та поняття етнополітики

Етнополітика: основні дефініції. Об'єкти та суб'єкти етнополітики. Держава як ключовий суб'єкт етнополітичних процесів. Первинні та вторинні суб'єкти етнополітики. Етнічні та національні меншини у етнополітичних процесах. Титульна нація як суб'єкт етнополітики.

Зміст понять етнополітичні відносини, етнополітична свідомість, етнополітична організація. Основні типології етнонаціональної політики. Авторитарна, тоталітарна, демократична та ліберальна етнополітики. Асиміляційна та мультикультуральна політика. Основні приклади асиміляційної моделі етнополітики (концепції „плавильного котла” і „томатного супу”, формування радянського народу).

Основні моделі мультикультуральної політики (класичний та ліберальний мультикультуралізм).

Расистська модель етнополітики.

Основні форми етнополітичної поведінки. Помірковані форми етнополітичної поведінки титульних націй (етнічний плюралізм, політика міжетнічної інтеграції, федералізація держави, ігнорування вимог не панівних етнічних груп). Радикальні форми етнополітичної поведінки держави (колонізація, сегрегація, етноцид, геноцид, примусова асиміляція, депортація).

Форми етнополітичної поведінки непанівних етнічних груп (добровільна асиміляція, етносепаратизм, іредентизм).

Основні функції, завдання та принципи етнополітики.

Етнополітика України

Державна концепція етнополітики в Україні: сутність та зміст. Національна держава як феномен суспільного розвитку. Права людини (громадянина), права націй (етносів) у контексті етнополітики Української держави. Політика України в напрямку співпраці з зарубіжними українцями. Регіонально-етнічна політика в Україні. Управління етнонаціональними процесами в сучасній Україні. Україна як держава з поліетнічним складом населення. Етнічна структура населення України. Особливості етнічного ренесансу на території України. Мовна проблема в Україні. Основні проблеми міжетнічної толерантності.

Етнічність у політичних режимах

Етнічна складова політичних режимів. Поняття та сутність етнократії. Елітарний, ідеологічний та колективістський підходи до розуміння сутності етнократії. Ознаки етнократії. Людиноненависницькі, внутрішньо суперечливі та латентні етнократії. Етнократичний режим расової чистоти, етнократія роздільного проживання, асиміляційний етнократичний режим, режим стихійної етнократії.

Етнополітика ліберальної демократії. Політика етнічної демократії: сутність та основні риси.

Концепція консоціальної демократії Лейпхарта (демократія міжетнічної згоди): основні риси та необхідні умови для реалізації.

Національна держава та національна автономія

Моноетнічні, поліетнічні та багатонаціональні держави. Основні критерії визначення моноетнічної держави. Типологія поліетнічних держав Дж. Ротшильда. В. Троцинський про критерії ідентифікації держави як поліетнічної.

Моноетнічна держава, держава з поліетнічним складом населення, поліетнічна, багатонаціональна держава.

Основні підходи у трактуванні національної держави (ототожнення держави із моноетнічною спільнотою, держава титульної нації, держава політичної нації).

Форми національно-державного устрою. Територіальні та екстериторіальні автономні утворення етнопонаціональних спільнот. Основні типи територіальних автономій (адміністративно-територіальні, національно-територіальні та національно-державні автономії).

Поняття культурно-національної автономії. Корпоративна та персональна форми культурно-національної автономії.

Націоналізм

Націоналізм як доктрина: основні проблеми (не)відповідності. Співвідношення понять націоналізм, патріотизм, шовінізм. Л. Снайдер про відмінності між патріотизмом та націоналізмом.

Основні стадії формування та еволюції націоналізму. Структурна, культурницька та психологічна фази націоналізму Л. Грінфельд. Елементарно-зародковий, еволюційно-культурницький, раціонально-доктринальний та ідеологічний етапи розвитку націоналізму Андре Гастоні.

Сутність економічного націоналізму як доктрини. Визначення сутності економічного націоналізму Р. Брюейкером, Я. Гофманом та Х. Шульц. Співвідношення понять націоналізм, нацизм і фашизм.

Типології націоналізмів.

Східний та західний націоналізм Ганса Кона. Територіальні та етнічні націоналізми Е. Сміта. Політичний та культурний націоналізм Джона Гатчінсона. Націоналізм ресонджименто, реформаторський та інтегральний націоналізми Петера Альтера. Ліберальний, консервативний та радикальний націоналізми Богдана Стефанеску.

Проблема типологізації націоналізму у працях Анджея Валіцького.

Український націоналізм.

Націоналізм в українській інтелектуальній традиції. Виникнення терміну націоналізм в українській публіцистиці. Критика націоналізму у працях української ліберально-демократичної інтелігенції на початку ХХ ст.

Історична генеза українського націоналізму. Вплив соціальної неструктурованості суспільства на формування ідейних концептів українського націоналізму. Соціалістична спрямованість українського націоналізму на початку ХХ ст. Розвиток ідейних постулатів українського націоналізму у міжвоєнний період. Український націонал-комунізм. Теорія „багатоступеневої нерівномірності” генези та розвитку українського націоналізму.

Основні проблеми типології українського націоналізму. Український націоналізм у призмі основних типологій сучасності. Інтегральний націоналізм.

Формування та розвиток ідеології українського економічного націоналізму.

Проблема зовнішніх впливів на процес кристалізації українського націоналізму. „Інтелектуальний імпорт” як рушійна сила генези ідеології українського націоналізму.

Етнополітичний конфлікт: сутність та основні теорії

Суперечності у етнопонаціональних цілях, інтересах, та ціннісних орієнтаціях. Конфлікти у світових культурних парадигмах.

Етноконфліктологія як наука про закономірності виникнення, розвитку та трансформації конфліктів. Політична етноконфліктологія: характерні риси та цілі.

Внутрішньоетнічні та міжетнічні конфлікти. Етнорегіональні конфлікти. Внутрішньонаціональні та міжнаціональні конфлікти.

Основні стадії формування міжетнічної напруги. Сучасні теорії міжетнічних конфліктів (теорія асиметричного конфлікту, теорія симетричного сгизмогенезису). Економічні та символічні причини визрівання міжетнічного конфлікту.

Історичні обставини та аналіз контексту виникнення етнонаціональних конфліктів. Проблеми моделювання етнонаціональних та етнополітичних конфліктів. Трансценд-метод Й. Гальтунга.

Стадії конфліктів. Консенсус та компроміс як засоби досягнення порозуміння. Етапи трансформації конфліктів. Ненасильство як метод трансформації конфліктів.

Позитивні функції міжетнічного конфлікту (теорія Козера про „парадокс Зіммеля”).

Динаміка етнополітичних процесів у сучасному світі

Сутність етноеволюційних та етнотрансформаційних процесів. Інтеграційні та дезінтеграційні етнополітичні процеси. Концепція етнічного ренесансу. Етнічне відродження і процес запізнілої модернізації.

Процес політизації етнічностей, його наслідки. Сучасні дезінтеграційні процеси, сутність, причини виникнення. Сучасні інтеграційні процеси. Єдиний європейський дім – досягнення і проблеми. Концепції «зростання націй», «розвитку націй» та їхні політичні втілення.

Теорія національного будівництва. Принципи компліментарності та рівності етнічних спільнот у національному будівництві. Фази національного будівництва.

Етнополітична регіоналізація. Причини розвитку етнорегіоналізму. Сепаратизм, його чинники. Методи вирішення етнорегіональних проблем.

Захист прав національних меншин: світова практика та юридичне підґрунтя

Діяльність ООН в напрямку забезпечення прав національних меншин. Основні акти ООН щодо забезпечення прав меншин. Загальна декларація прав людини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Концептуальні

підходи щодо правового статусу меншин, зафіксовані у міжнародних нормах ООН.

Діяльність європейських інституцій у сфері гарантій прав національних меншин. Копенгагенська нарада НБСЄ з людського виміру. Фундація міжнаціональних відносин. Юридичне підґрунтя захисту прав національних меншин у Європі: сучасний стан та основні проблеми. Діяльність Федеративного союзу європейських національних груп.

Досвід європейських поліетнічних держав у сфері гарантії прав меншин.

Формування українського законодавства із захисту прав національних меншин.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулатипов Р. Г. Этнополитология / Р. Г. Абдулатипов. СПб. : Питер, 2004. – 313 с.

2. Абетка етнополітолога / Ю. Римаренко, І. Варзар, І. Іванченко та ін. ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Школяр, 1996. – 224 с.

3. Алексеева Т. А. Современные политические теории / Татьяна Александровна Алексеева. – М. : „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2007. – 479 с.

4. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба Политология: Хрестоматия / Сост. Б.А. Исаев, А.С Тургаев, А.Е. Хренов. – СПб. : Питер, 2006. – С. 274 – 285.

5. Альтер П. Звільнення від залежності і пригноблення: до типології націоналізму / Петер Альтер // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 507–524.

6. Андерсон Б. Уявлена спільнота / Бенедикт Андерсон // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

7. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Бенедикт Андерсон. – К., 2001. – 272 с.

8. Антонюк О. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади / О. Антонюк ; Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 1999. – 282 с.

9. Аристотель Політика. Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи. 2003. – 239 с.

10. Армстронг Дж. Нації до націоналізму / Джон Армстронг // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

11. Ачкасов В. А. Этнополитология: Учебник. – СПб. : Изд. С.-Петербург. ун-та, 2005. – 337 с.

12. Бауер О. Національне питання і соціал-демократія / О. Бауер. – К. : Основні цінності, 2004. – 120 с.

13. Бенхабиб С. Притязания культуры: равенство и разнообразие в глобальную эру. Пер. с англ. / С. Бенхабиб. – М. : Логос, 2005. – 289 с.

14. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 256 с.

15. Бжезинский З. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века / З. Бжезинский // США. ЭПИ. – 1994. – № 4.

16. Бжезинский З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / З. Бжезинский ; Пер. с англ. – М. : Международные отношения, 2004. – 288 с.

17. Брюейкер Р. Громадянська та етнічна нації в Німеччині та Франції / Роджерс Брюейкер // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

18. Бурдяк В. І., Ротар Н. Ю. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів. Монографія / В. І. Буряк, Н. Ю. Ротар. – Чернівці: Рута, 2004. – 328 с.

19. Вовканич С. Політична культура: націоналізм чи регіоналізм? / С. Вовканич // Сучасність. – 2004. – № 6. – С.105–115.

20. Газін В. П. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002: Навч. посібник для студентів / Газін В. П., Копилов С. А., Копилов А. О. – К. : Либідь, 2004. – 622 с.

21. Гелнер Е. Нації та націоналізм / Ернест Гелнер // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

22. Гирц К. Інтерпретація культур / К. Гирц. Пер. с англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия», 2004. – 560 с.

23. Гобсбаум Е. Нації та націоналізм наприкінці ХХ сторіччя / Ерік Гобсбаум // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

24. Гон М. М. Геноциди першої половини ХХ століття: порівняльний аналіз. Навчальний посібник для студентів

історичних спеціальностей вищих навчальних закладів / Максим Мойсейович Гон. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 180 с.

25. Гон М. М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Монографія / Максим Мойсейович Гон. – Рівне : Волинські обереги, 2006. – 431 с.

26. Гусейнов А. И. Соционормативная сфера культуры / А. И. Гусейнов // Вопросы философии. – 2008. – № 8. – С. 35–50.

27. Дойч К. Народи, нації та комунікація / Карл Дойч // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.

28. Евтух В. Этносоциология / В. Евтух // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2000. – № 2. – С. 20.

29. Енциклопедія політичної думки / За ред. Д. Міллера, Д. Коулмена, В. Конналі, А. Райана. – К., 2000. – 472 с.

30. Енциклопедія політичної думки : енциклопедія / Ред. К. Сігов, В. Скуратівський, Л. Фінберг. – К. : Дух і літера, 2000. – 472 с.

31. Етнічна історія народів Європи: Історико-етнологічні дослідження і національна ідея: Збірник наукових праць. – К. : ІНІСЕРВ. – 2001. – Вип. 9. – 140 с.

32. Етнічний довідник : У 3-х ч. – К., 1997. ч. 1.: Поняття та терміни.

33. Етнополітична карта світу ХХІ ст. Метод і предметний коментарій / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Т., 2000. – 240 с.

34. Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? / І. Ф. Курас (ред.); НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. – К., 2002. – 295 с.

35. Етнос. Нація. Держава: Україна у контексті світового етнодержавницького досвіду / Ю. І. Римаренко, М. М. Вівчарик, О. В. Картунов та ін. ; НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2000. – 516 с.

36. Етносоціологія: терміни та поняття. Навч. пос. / Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю. та ін. – К. : Вид. УАННП „Фенікс”, 2003. – 280 с.

37. Загальна теорія політики [Текст] : навч.-метод. комплекс / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича ; [уклад.: І. М. Мельничук, П. О. Молочко]. – Чернівці : Рута, 2013. – 131 с.

38. Здравомыслов А. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве / А. Здравомыслов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 286 с.

39. Ильин А. Н. Массовая культура и субкультура / А. Н. Ильин // Социология культуры. – 2010. – № 2. – С. 69–82.

40. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Политология: Хрестоматия Сост. Б.А. Исаев, А.С. Тургаев, А.Е. Хренов. СПб. : Питер, 2006. – С. 286–305.

41. Ирхин Ю. В. К вопросу о кросскультурных исследованиях: Восток – Запад / Ю. В. Ирхин // Социологические исследования. – 2005. – № 2. – С. 131–134.

42. История политических и правовых учений: Учебник. / Под ред. Лейста. Учебник для вузов / Московский гос. ун-т им. М.В.Ломоносова / О. Э. Лейст (отв.ред.). – М. : Зерцало, 2006. – 556 с.

43. Інституціональні особливості та технології сучасних політичних процесів: Курс лекцій і метод. матеріалів до модуля навч. дисципліни / Уклад.: Е. А. Афонін, В. М. Козаков, Л. М. Усаченко. – К.: НАДУ, 2008. – 108 с.

44. Історіософія та історія теорії політики: монографія : авт. підруч. / [С. В. Полуденко] ; Донбас. держ. пед. ун-т. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – Слов'янськ : Маторін Б. І., 2013. – Ч. 1. – 2013. – 255 с.; Ч. 2. – 2013. – 420 с.

45. Історія вчень про державу і право. Навчальний посібник. 2-ге видання, Кормич, К.: Алерта – 2012.

46. Історія зарубіжних політичних вчень Нової доби: Навч. посібник / Ф.М. Кирилюк. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 414 с.

47. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года: В 2-х кн. – М. : Междунар. отношения, 2000 – 464 с.

48. Картунов О. В. Вступ до етнополітології: Науково-навчальний посібник / О. В. Картунов. – К., 1999. – 300 с.
49. Касумова Г. К. Соціально-філософський аспект формування нового типу культури / Г. К. Касумова // *Філософія і соціальні науки*. – 2009. – № 5. – С. 22–26.
50. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму / Г. В. Касьянов. – К. : Либідь, 1999. – 351 с.
51. Кимлічка В. Лібералізм і права меншин / В. Кимлічка. – Харків : Центр освітніх ініціатив, 2001. – 176 с.
52. Кирилюк Ф. М. Новітня політологія: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ф. М. Кирилюк – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 564 с.
53. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / Євгеній Причепій (ред.). – К.: ВК ТОВ “Тандем”, 2002. – 582 с.
54. Кольев А. Н. Нація и государство. Теория консервативной реконструкции / А. Н. Кольев. – М. : Логос, 2005. – 800 с.
55. Кон Г. Західний і східний націоналізм / Ганс Кон // *Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]*. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 479–482.
56. Коннор В. Коли сформувалася нація / Вокер Коннор // *Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]*. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – 684 с.
57. Коппель О. А. Міжнародні системи. Світова політика / О. А. Коппель, Е. С. Пархомчук. – К. : ФАДА, ЛТД, 2001. – 224 с.
58. Коршук Р. М. Етнополітологія: навчальний посібник / Р. М. Коршук. – К. : Алерта, 2011. – 200 с.
59. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз / І. Кресіна. – К. : Вища школа, 1998. – 391 с.
60. Кухта Б. З історії політичної думки першої половини ХХ ст. [Навч. посіб.] / Борис Кухта. – Вид. 3-тє, випр. і доп. – Л. : Кальварія, 1999. – 202 с.
61. Куць О. М. Етнологічні чинники державотворення / О. М. Куць, Ю. О. Куць. – Х., 2002. – 106 с.

62. Ланцов С. А. Мировая политика и международные отношения: Конспект лекций / С. А. Ланцов. – С.Пб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. – 64 с.

63. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных сообществах: сравнительное исследование / А. Лейпхарт. – М. : Аспект Пресс, 1997. – 287 с.

64. Лібералізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2002. – 1126 с.

65. Лойко Л. І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність / Л. І. Лойко. – К., 2005. – 634 с.

66. Майборода О. М. Теория этнополитики в западном обществоведении / О. М. Майборода. – К. : Наукова думка, 1993. – 215 с.

67. Мала енциклопедія етнології / Під ред. Ю. Римаренко. – К., 1996. – 942 с.

68. Малий етнополітологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Антонюк, Ю. В. Бондар, В. І. Волобуєв та ін. ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом (МАУП). – К., 2005. – 283 с.

69. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: Підручник / М. З. Мальський, М. М. Мацяк. – 4-е вид., перероблене і доповнене. – К. : Знання, 2011. – 406 с.

70. Мельников А. П. Политическая культура в жизни общества / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск, 2011. – 262 с.

71. Мендус С. Політика та мораль / С'юзен Мендус. – К. : Темпора, 2010. – 160 с.

72. Мировая политика и международные отношения : Учебное пособие / Под ред. С. А. Ланцова, В. А. Ачкасова. – СПб. : Питер, 2005. – 448 с.

73. Нахманович В. Динаміка етнологічних процесів в Україні і завдання державної етнології / В. Нахманович // *Актуальні питання вітчизняної етнології: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / під заг. ред. Ю. Тищенко*. – К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – С. 91–109.

74. Нация и национализм / ред. А. И. Миллер. – М., 1999. – 220 с.
75. Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовський. – К. : Смолоскип, 2000. – 872 с.
76. Национальная держава: национальный і наднаціональний виміри / Ю. Римаренко, Д. Білий, В. Ігнатов та ін. ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Донеччина, 1998. – 255 с.
77. Остапенко М. А. Політична культура суспільства: навч. посіб. / М. А. Остапенко. – К. : МАУП, 2008. – 96 с.
78. Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі: Монографія. – К. : НІСД, 2003. – 432 с.
79. Политическая наука в Западной Европе / Под ред. Ханса-Дитера Клингеманна; пер. с англ. М. Гурвица, А. Демчука и др.; под ред. Е. Б. Шестопаля. – М. : Аспект Пресс, 2009. – 487 с.
80. Политическая наука: новые направления / науч. ред. Шестопаля Е. Б. – М. : Вече, 1999. – 816 с
81. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – 807 с.
82. Політологічний енциклопедичний словник / В. Б. Авер'янов, І. В. Алексеєнко, С. С. Андрєєв та ін.; В. П. Горбатенко (упоряд.), Ю. С. Шемшученко та ін. – К, 2004. – 428 с.
83. Політологія: навч. посіб. / Ю. І. Макар, О. Ю. Докаш, Т. П. Лаврук; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2010. – 595 с.
84. Політологія: підруч. / В. Ф. Цвих, О. В. Батрименко, В. П. Горбатенко; Ред.: В. Ф. Цвих; О. В. Батрименко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 671 с.
85. Політологія: підручник / В. Ф. Цвих, О. В. Батрименко, В. П. Горбатенко та ін.; за заг. ред. В. Ф. Цвиха, О. В. Батрименка. – Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 671 с.
86. Політологія: підручник / Ред.: О. В. Бабкіна;

- В. П. Горбатенко. – 3-тє вид., доповн. – К. : Акад., 2010. – 568 с.
87. Проскуріна О. О. Політична культура інформаційного суспільства: монографія / О. О. Проскуріна. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. – 352 с.
88. Регионалистика и этнополитология / Редкол.: Р. Ф. Туровский (отв. ред.) и др. – М., 2008. – 343 с.
89. Рудкевич О. Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження [Текст] : монографія / Олег Рудкевич ; Терноп. нац. екон. ун-т. – Т. : ТНЕУ, 2013. – 350 с.
90. Савчук Б. Вступ до етнології: Навч. посібник / Б. Савчук, В. Кафарський. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. – 220 с.
91. Світоглядно-теоретичний вимір сучасної української політики : [монографія] / [М. І. Михальченко (кер. авт. кол.) та ін.] ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2010. – 358 с.
92. Системная история международных отношений в четырех томах. События и документы. 1918 – 2000 / Под ред. А. Д. Богатурова. Том первый. События. 1918–2000. – М. : Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2003. – 517 с.
93. Системная история международных отношений в четырех томах. События и документы. 1918 – 2003 / Под ред. А. Д. Богатурова. Том третий. События. 1945–2003. – М. : Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2003. – 720 с.
94. Скиба В. Й. Вступ до політології: екскурс в історію правничо-політичної думки [Текст] : посібник / В. Скиба, В. Туренко, В. Горбатенко; Ред. В. Й. Скиба. – 2-ге вид. – К. : Основи, 1998. – 718 с.
95. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Е. Сміт ; пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. – 2-ге вид. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 320 с.
96. Сміт Е. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія / Ентоні Сміт ; пер. з англ. Р. Феценка. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.

97. Сморгунов Л. В. Сравнительная политология / Современная сравнительная политология: Учебник для вузов / Л. В. Сморгунов. – М. : РОССПЭН, 2002. – 470 с.
98. Современная политическая философия; введение / К. Кимлика, пер. с англ. С. Моисеева; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 592 с.
99. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А. В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
100. Соколовский С. В. Этническая политология: курс лекций / С. В. Соколовский. – М., 1998.
101. Сосновський М. Ідеологія чинного націоналізму Дмитра Донцова / Михайло Сосновський // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид]. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 675–674.
102. Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза / под ред. С. У. Ларсена; [пер. с англ. Е. Л. Жуковой]. – М.: Геополитическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. – 751 с.
103. Тиводар М. Етнологія: Навч. посібник / М. Тиводар. – Львів : Світ, 2004. – 624 с.
104. Тишков В. А. Этнология и политика: Научная публицистика / В. А. Тишков ; РАН Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. – М : Наука, 2001. – 240 с.
105. Тощенко Ж. Т. Этнократия: история и современность / Ж. Т. Тощенко. – М. : РОССПЭН, 2003. – 432 с.
106. Траверсе Т. М. Політична психологія: навчальний посібник / Т. М. Треверсе. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.
107. Тураев В. А. Этнополитология: Учеб. пособ. / В. А. Тураев. – М. : Логос, 2004. – 388 с.
108. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х томах / Редколегія: Л. В. Губерський та ін. Том I. – К. : Знання України, 2004. – 760 с.
109. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х томах / Редколегія: Л. В. Губерський та ін. Том II. – К. : Знання України, 2004. – 812 с.
110. Філософія політичної ідеології: Навчальний посібник / Ф. М. Кирилюк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
111. Хейвуд Э. Политология : учебник для вузов / Эндрю Хейвуд ; пер. с англ. ; под ред.: Г. Г. Водолазова, В. Ю. Бельского. – М. : ЮНИТИ, 2005. – 526 с.
112. Цветков Д. Ю. Этнополитические модели в условиях переходного периода / Д. Ю. Цветков. – М. : Научная книга, 2003. – 368 с.
113. Цыганков П. А. Теория международных отношений: Учебное пособие. – М. : Гардарики, 2002. – 590 с.
114. Шабаев Ю. П. Этнополитология: Учеб. пособ. / Ю. П. Шабаев, А. П. Садохин. – М., 2005. – 319 с.
115. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: Учебное пособие. – М. : Международные отношения, 2003. – 400 с.
116. Шепелєв М. А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К.: Вища школа, 2004. – 622 с.
117. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм / Роман Шпорлюк ; [пер. з англ. Г. Касьянов]. – К. : Основи, 1998. – 479 с.
118. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи : монографія / Юлія Щербакова. – К. : Академія, 2014. – 208 с.
119. Этнос и политика: Хрестоматия / авт-сост. А. А. Прусаускас. – М. : УРАО, 2000. – 200 с.